

Die uw jeugd vernieuwt
als die van een arend...

De Reformatie

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

In dit nummer:

KERKELIJK LEVEN **317**

G. Gunnink

Hartkwaal? 2, slot

MEDITATIEF **321**

C.J. Harryvan

In vorm

WANDELEN MET GOD **322**

W. Rose

Genade leert bidden

EVANGELISATIE
EN ZENDING **324**

H. Drost/P.W. van de Kamp

Spanningsvelden

PRAKTISCHE THEOLOGIE
IN KAMPEN **326**

C. van Dusseldorp

Preek en communicatie?

AAN DE BROEDERWEG **329**

G. Kwakkel

Wolter H. Rose, D. Phil

en verder...

Nieuw uitgekomen
Levinas in Eindhoven
Meegelezen

KERKELIJK LEVEN / G. Gunnink

HARTKWAAL? 2, slot

*H*et heil dat God mensen **wil geven** bestaat niet **alleen** uit vergeving, *maar* ook uit vernieuwing. Geen van beide is **afzonderlijk verkrijgbaar**.

Wie **onder** de verlossing **alleen de** vergeving rekent, halveert Gods verlossingswerk. *Hef* is de kracht van het **boekje** van **ds. A. de Ruiter**, **De hartkwaal van de kerken**, dat deze **eenheid** sterk voor de aandacht geplaatst wordt. Het boekje heeft ook zwakke kanten.

Drie vragen

Ds. De Ruiter stelt de lezer de vraag spontaan antwoord te geven op de volgende vragen en dit antwoord op te schrijven:

- Wat heeft de Here bij **uw** doop beloofd?
- Wat is **volgens u** de korte inhoud van de blijde boodschap?
- Vertel eens in eenvoudige woorden wat de **verlossing** is die Jezus u geeft (p. 85)? Misschien iets voor u, Reformatie-lezer, om voordat u verder **leest** voor u zelf de proef op de som **te nemen**?

Ds. De Ruiter stelt **deze** vragen vaak aan catechisanten **en** belijden-de leden. De uitkomst? **Het** blijkt,

dat in veel gevallen het antwoord luidt: ik mag kind van God zijn, mij **is** vergeving van zonden beloofd, **God** zal **altijd voor mij** zorgen. Prachtige woorden. Maar: over het werk **van** de Heilige **Geest** hoor je in de gegeven antwoorden weinig. Is ons dan bij de doop niet iets **belangrijks** beloofd door de Heilige **Geest**? Hij **wil in** ons wonen en ons tot **levende** leden **van Christus ma-** **ken**. Heeft het er niet de schijn van dat we het **werk** van de **drieënige** God onbedoeld inperken tot het werk van **God** de Vader (adoptie en **verzorging**) en het **werk** van de Zoon (vergeving)? De Ruiter komt tot de conclusie: er wordt **onder** gereformeerden een

eenzijdig accent gelegd op de rechtvaardigmaking door Christus' bloed ten koste van de heiligmaking door Christus' Geest. **Dat** loopt uit op een inperking van een echt leven uit het geloof. De beperking waar ds. Veldkamp zo voor waarschuwde.

Tegenvraag

En Loch.

Een tegenvraag.

Je **gaat** als predikant op bezoek bij iemand, wiens leven op aarde bijna voorbij is. Een lang gesprek is vaak niet meer mogelijk. Je houdt het kort. De vragen die je dan stelt, **kunnen** dan voor een groot deel aardig in de buurt komen van de vragen, die ds. De Ruiter stelt. Hoe kan een mens sterven?

KERNREDACTIE:

PROF. DR. M. TE VELDE,
DRS. G.J. VAN MIDDELKOOP.

OVERIGE REDACTIELEDEN:

DRS. R. TER BEEK, DRS. B. BOS, DRS.
A.L.Th. DE BRUIJNE, DRS. G. GUNNINK,
DRS. B. LUITEN, DRS. K. DE VRIES.

MEDEWERKERS:

J.J.D. BAAS, DRS. C.J. HAAK,
J.M. DE JONG, DR. J. SMELIK,
DRS. H. VELDMAN.

REDACTIE-ASSISTENT:

H. PRINS, Buiten Nieuwstraat 86-1, 8261 AX
Kampen, Tel. (038) 3331335

Alle stukken bestemd voor de Redactie aan:
De Reformatie, Postbus 24, 8260 AA Kampen.

ADMINISTRATIE/ADVERTENTIES:

Uitgeverij Oosterbaan & Le Cointre B.V.,
Postrekening 406040 t.n.v.,
De Reformatie, Goes, Postbus 25, 4460 AA
Goes. Tel. (0113) 215591.

ABONNEMENT:

f 90,00 per jaar: f 49,00 per halfjaar; studenten f 74,50 per jaar (binnenland). Buitenland: f 149,00 per jaar (Europazeepost).

Een abonnement kan per maand ingaan, maar slechts beëindigd worden uiterlijk twee maanden voor het verstrijken van de betalingstermijn (opzegging van jaarabonnement vóór 1 november, van een halfjaarabonnement vóór 1 juni).

Losse nummers f 2,05 (excl. porto).

De Reformatie is op cassette verkrijgbaar bij de Stichting Braleclah.
Tel. (0521) 515946.

ADVERTENTIES:

Prijs: f 0,95 per mm. Contracttarief op aanvraag.

Zonder schriftelijke toestemming van de uitgever is het niet toegestaan artikelen uit dit blad wettelijk te kopiëren.

ISSN 0165-5191

'Jezus, uw **verzoenend** sterven is het rustpunt van mijn hart'.

Je bent als pastor een gelukkig mens, als je dit antwoord hoort. En vooral: de **stervende** is een gelukkig mens, als hij dit **antwoord** mag geven.

De rechtvaardiging van de goddeloze, vrede door vrijspraak - is dat niet het laatste antwoord dat we in dit leven **overhouden**? En als die 'eenzijdigheid' op je sterfbed je houvast is, mag het dan **ook** tijdens je leven niet je grote houvast zijn? Hebben we dat met z'n allen niet heel hard nodig, als we zo hinderlijk vaak merken, dat de zonde ons nog in de weg staat? **En** als we tot ons verdriet merken, dat we zo vol van de Heilige Geest niet zijn als **zou** moeten? .

Dat mis ik in het boek van ds. De Ruiter: aandacht voor het feit, dat de Heilige Geest aan **mij** een harde dobber heeft. Ja, ik weet het, je hebt kennelijk een hartkwaal **wanneer** je blijft zitten waar je zit en Gods verlossingswerk laat opgaan in de rechtvaardiging.

Maar het **probleem** dat ds. De Ruiter aan de orde stelt los je niet alleen op, door aandacht te vragen voor de heiliging. Je **zou** ook opnieuw het geschenk van **& rechtvaardiging kunnen benadrukken**. Lees **het verhaal over Zacheus**.

Wat een 'eenzijdig accent' in dit verhaal op de vergeving! Zacheüs is er kapot van. Juist de totale, onvoorwaardelijke acceptie maakte Zacheus tot een ander mens (Lucas 19: 1 - 10). **Wanneer** je écht leeft en sterft vanuit het grote geschenk van die **aanvaarding** zal dat je leven veranderen. Met andere woorden: **wat is dat** eigenlijk: 'eenzijdige nadruk'? **En** hebben **we** die eenzijdige **nadruk** niet vaak heel erg nodig? En over bezieling gesproken: **was** die 'eenzijdige nadruk' **niet de bron van Zacheus' bezieling**?

Oorzaken

Nu zou je kunnen zeggen: **christenen merken** in de praktijk, dat ze **voortdurend** gehinderd worden door aanvechting en zonde. Ze ver-

langen **er** naar om meer het beeld van Christus in **hun** leven te laten zien. Ze bidden om de kracht van Gods Geest. Maar de strijd tegen de zonde is zwaar. Daarom **kunnen** ze niet anders, dan tekens **weer** vluchten naar Christus en zijn bloed. Daarom betekent de bediening van de **verzoening** zoveel voor hen. Tegelijk is er voor hen voortdurend reden tot hartonderzoek: is er in mijn leven sprake van geloof, dat echt door de liefde werkt (Gal. 5: 6)?

Maar ds. De Ruiter beperkt zich niet tot de oproep: mensen, laten we de onlosmakelijke band tussen vergeving en heiliging niet doorsnijden. De hartkwaal bevindt zich volgens ds. De Ruiter niet alleen op het niveau van de dagelijkse strijd tegen de wnde. De hartkwaal zit niet alleen in ons hart. Nee, **in de ogen van ds. De Ruiter** wordt de hartkwaal mede veroorzaakt door een scheefgroei, die in de tijd van de Reformatie al begonnen is. Onze zwakke praktijk wordt bevorderd door **een** eenzijdig denken. In de geschiedenis en belijdenis van de **gereformeerde** kerken zit de eenzijdige **nadruk** op de rechtvaardiging min of meer ingebakken. De **eenzijdige nadruk** op de vergeving van de zonde is al begonnen in de tijd van de Reformatie.

Tegenover de rooms-katholieke leer van de goede **werken moest** alle **nadruk** gelegd worden op het 'sola gratia': redding door genade alleen. Het doen van goede **werken was 'rooms'!** Het werd daarom al gauw in de **verdachtenhoek** geplaatst. Mede door deze eenzijdigheid in **hun** geschiedenis **dragen gereformeerden een** zekere angst voor goede werken in hun geestelijke bagage mee en komt **het nieuwe leven als nieuwe mensen niet uit de verf**.

Onze dankbaarheid

En dit accent van de Reformatie, zo vervolgt ds. De Ruiter, heeft gevolgen gehad voor onze **belijdenisschriften** en voor ons avondmaals-

formulier. Vooral de Heidelbergse Catechismus gaat hier volgens de schrijver onder gebukt.

Generatie na generatie wordt in het catechisatielokaal **groot bij de bekende drieslag**: ellende-verlossing-dankbaarheid. Maar deze **basis-drieslag** ligt aan de basis van veel misverstand. Vanaf Zondag 1 hebben de kerken te maken **met een** verwarring stichtend **schema**, waar bij de term '**onze** dankbaarheid' de **oorzaak** van die verwarring is. **Hoezo?** Daardoor lijkt het, dat in Zondag 31 het hoofdstuk over de **verlossing wordt** afgesloten. **En** dat wij daarna aan de beurt zijn. Je moet het, wat het nieuwe leven betreft, **toch** weer zelf doen. Onze dankbaarheid is dan onze reactie op Gods verlossing. Dit misverstand wordt gemakkelijk **gewekt**, en er is in het vervolg **van de** catechismus niet veel te vinden dat de scheefgroei corrigeert, **schrijft** De Ruiter. Daardoor vergeten we gemakkelijk, dat **ook** onze goede werken **Gods** gave zijn. En dat het in het hoofdstuk over 'onze dankbaarheid' in feite gaat over 'Verlossing, deel 2'! **En** het gevolg **voor** de geloofsbeleving? Iedere oproep tot een **heilig** leven in de lijn van de catechismus wordt dan ervaren als een **moeten**, een moeten, een moeten. **Nee**, dan kunnen **gereformeerde** mensen maar beter voor de heiliging weglopen en zich vastklampen aan **vergeving** en nog eens vergeving. En zo is de verlammedecirkel rond.

Jammer

Voor **een deel** is wat ds. De Ruiter hier schrijft voor mij herkenbaar. Het gevaar, dat je aan het slot van de catechismus **weer** **inlevert** wat je had **gekregen**, een leven uit **geloof alleen**, is niet denkbeeldig. Het bestaat: dat het leven uit geloof vergroeit tot een wettisch denken. Ik moet, ik moet en ik word er zo moe van. Dat **bestaat**. Maar hoe bestaat het? Komt dat simpelweg, omdat we met **zn allen** zo bar veel moeite hebben het

evangelie te geloven en van onszelf allemaal doe-het-zelvers willen zijn in het koninkrijk van **God** - of komt dat omdat de geschiedenis en **belijdenis** van de kerken deze wettische benadering mede in de hand gewerkt hebben?

Ik geloof het eerste.

Ds. De Ruiter ziet in een eenzijdig accent op de rechtvaardiging in de tijd van de Reformatie een oorzaak van goede-werken-angst. Bij Luther en vooral bij de lutheraanen kan menigeen zich misschien iets bij **deze** historische analyse voorstellen. Maar als we kijken naar de gereformeerde traditie ligt het anders. **Was** Calvijn bijvoorbeeld de man, die uit reactie voor de rooms-katholieke **werkheiligheid** een eenzijdig accent legde op de **vergeving**? Of **heeft hij** zich de vingers blauw geschreven over het werk van Gods Geest **en** over het doen van goede werken? **Zou** het niet zo zijn, dat de **gereformeerden** juist door de confrontatie met Rome (en vergeet het verzet tegen de wederdopers niet) wel gedwongen waren om opnieuw uitvoerig over 'de heiliging' na te denken? Het verwijt van de kant van **Rome** luidde: het 'eenzijdig accent' dat de protestanten op de vergeving leggen kweekt zorgeloze en goddeloze mensen. Die beschuldiging **maakte** het onmogelijk, om over het **werk** van de Heilige Geest in de **heiliging** te zwijgen! Is **Calvijn** dan ten onrechte de theoloog van de Heilige Geest genoemd? De leer van de heiliging moest in de tijd van de **Reformatie** (tegenover de **verdienstelijkheidsleer**) weer compleet **doordacht** worden.

Verlossing II

De weerslag daarvan vinden we o.m. in de Heidelbergse Catechismus.

Wat een mooie opmerking is het van ds. De Ruiter als **hij zegt**: eigenlijk is het hoofdstuk over 'onze dankbaarheid' het **hoofdstuk** over onze verlossing, deel 2. Daarin

heeft hij gelijk. En als je consequent wilt zijn, kun je het nog sterker **zeggen**. De catechismus **begint** al in hoofdstuk 1 - waarin **onze** zonde **wordt** aangewezen - w u i t de **verlossing** te spreken. Ik kan alleen maar naar mijn **schokkende** zondigheid en ellende kijken, als ik daarbij **aan** de hand mijn Verlosser sta. **Ellende-verlossing-dankbaarheid**, zijn hoofdstuk 1, 2 en 3 over onze verlossing.

Maar dat betekent nog niet, dat we **door** het opschrift 'onze dankbaarheid' op een verkeerd **been worden** gezet. Onlangs heb ik het boek Deuteronomium doorgenomen. Ik kwam er **van** onder de **indruk**, hoe de oude Mozes het **volk** bij zijn afscheid voortdurend onder de indruk brengt **van** Gods grote daden. Met daarbij telkens de waarschuwing: vergeet dit niet, als ik er niet **meer** ben! Met andere woorden: Gods (wel-)daden vragen **dankbaarheid**. Het is **een** refrein in het Oude Testament. Gods volk Israël vergat **vaak** in grote ondankbaarheid wat God gedaan had en liep **andere** goden na.

Ja, maar ds. De Ruiter zegt: '**onze** dankbaarheid', daarvan **gaat** de **suggestie** uit: nu zijn wij aan de beurt. **Maar** wat is daar voor verkeerds aan? Nu gaat het om **onze** reactie **als verlore en steeds meer verlost wordende mensen**. **Dat** laatste **moet** er absoluut bij? Dat is zelfs de kern. Het **gaat om** onze reactie, om de weerklank van onze dank. Maar wie zijn wij? **Dezewij** zijn mensen die niet langer vanuit eigen drijfveer leven! **Dezewij** zijn Gods verlore kinderen, die geen andere redding zien, dan bij Jezus' **bloed** en Geest. Het zijn de mensen die, om met ds. **Veldkamp** te spreken, leven vanuit het geloof. **Hun** geloof gaai door de liefde werken (Galaten 5 : 6). Het is dus niet 6f 'Verlossing deel 2 (3)' 6f '**Onze** dankbaarheid' maar het is **allebei** (en in deze volgorde!). Gods Geest maakt **dankbaar**, leert liefhebben. Terecht wijst ds. De Ruiter **op** antwoord 86 van de catechismus.

Daar wordt gevraagd: Waarom moeten wij goede werken doen? Het **antwoord** ontkent vervolgens niet, dat wij goede werken moeten doen, maar wijst wel op de bron waaruit wij nu leven. Omdat **Christus** ons door **zijn** Geest vernieuwt tot **zijn** beeld komt nu **onze** heiliging aan de orde. Misschien zou het aardig zijn **ook déze** vraag aan **kerkleden** te stellen: betekent de **uitdrukking** 'onze dankbaarheid', dat wij nu op eigen kracht tot een heilig leven in **staat** zijn? **Toen f** die vraag **aan mijn belijdeniscatechisanten** stelde, **was** er niet één bij, die meende dat het hoofdstuk over onze dankbaarheid buiten het verlossingswerk van Christus valt. Dat zou ook niet logisch zijn, bij jongeren die uit de catechismus leren, dat **ze** door **Christus'** bloed en door **Christus** Geest van al hun zonden gewassen zijn (o.a. Zondag 26, 27). Het **gifangeltje** zit m.i. niet in de term 'onze dankbaarheid', maar in **ons** eigen wettische hart, dat van iets heel moois, namelijk dat Gods Geest ons dankbaar maakt, toch soms weer wat lelijks weet te maken.

Onder de wet?

In dit verband las ik op p. 102 een opmerking **over** de wet die mij verbaasde: 'Wij **staan** niet meer onder de wet. Ook niet onder de wet als regel voor onze **dankbaarheid**. **Nee**, de wet **toont** ons wat ons nieuwe leven is met de Geest in ons. De wet mogen we **zelfs** aanhoren als **beloftewoorden** in plaats van als eisende woorden'. Zo wordt **een** loflied op de wet begrijpelijk (Psalm 19, 119), want Christus heeft alles wat de wet **van ons** eist **al voor** ons volbracht.

Maar staan we, omdat Christus de wet volkomen **heeft** volbracht, niet meer onder de zeggenschap van de wet? Is de **wet** veranderd in belofte? Mogen we in **wetswoorden alleen** beloften **horen**? Dat begrijp ik niet. Graag stem ik ds. De Ruiter toe, dat het Nieuwe Testament meermalen duidelijk maakt, dat God zijn Zoon

gezonden heeft om hen die onder **de wet** waren vrij te kopen (o.a. Galaten 5 : 5, Romeinen 7 : 15). Ja, dankzij Christus staan **we** niet meer onder de vloek van de **wet**. Ik ben onder de veroordelende wet vandaan.

Maar **daarmee** ben ik nog niet onder de heilzame, genezende **wet** van de wet vandaan.

Onlangs zat ik ergens **in de kerk** en **hoorde** de predikant bij de aankondiging van de **wetslezing** zeggen: 'Laten **we** ons nu onderschikken aan de **wet** van de vrijheid'. De wet van de vrijheid (**Jakobus** 1 : 25), maar **wél** wet. Na de voorlezing **van de wet** vergeleek deze dominee de wet met een **tuinhék**. Wanneer je aan een gevaarlijke weg woont, laat je je **kinderen** achter het **tuinhék** spelen. Anders heb je geen seconde rust: zonder de controle van het **tuinhék** kan het vrije spelen **uitlopen op een** dodelijk ongeluk! **Christus** de Heer schrijft zijn wet boven mijn leven en plaatst me onder zijn controle. En Christus' **Geest schrijft de wet in mijn hart!** Omdat het de **wet** van de **vrijheid** is, die nu ook in mijn hart geschreven wordt, kan ik over de wet zingen!

Arts, vertrouw je je medicijn wel?

Ds. De Ruiter schrijft op bladzijde 98: 'h de trits **ellende-verlossing-dankbaarheid** wordt het woord dankbaarheid zelden of **nooit** door **gereformeerden begrepen** als Verlossing deel 2'. Zelden of **nooit**? Mijn ervaring is anders en sluit veel meer **aan** bij wat ds. De Ruiter in de volgende zin **schrijft**: 'Hoewel er wel zo over gepreekt wordt'. Ja! Maar, zou ik willen zeggen: als er wel zo over gepreekt wordt, dan is er reden te vragen: is het **waar**, dat dit tegelijkertijd zelden of nooit zou worden opgepikt?

Ds. De Ruiter vervolgt: 'De **tem** 'dankbaarheid' staat daarbij in de weg.

Want al worden we in de Bijbel **opgeroepen** tot dankbaarheid, dat is

nooit voldoende drijfveer voor een heilig leven'.

Dat het Gods Geest alleen is, die in staat is onze wil om te buigen en ons tot gewillige kinderen **van God** te maken, daar zijn we het over **eens**.

Maar dat **hier** de **bijbelse** term 'dankbaarheid' **als (mede-) oorzaak van** veel problemen wordt **aange-**wezen is m.i. jammer. Want het is toch echt onze wil, die veranderd wordt en dankbaar gemaakt. Dat is nu juist het verschil tussen rechtvaardiging en heiliging. Christus woonde onder ons, hij verdiende aan het kruis zonder ons de vrij-spraak (rechtvaardiging). Maar de Heilige Geest woont **in** ons, verlost ons van de macht van de zonde en zet ons in beweging, zodat vruchten van dankbaarheid groeien (heil-**iging**). Gods verlossingswerk is **w** **groot** en **compleet**, dat het echt handen en voeten krijgt in het **christe-**lijke leven - al is het met vallen en opstaan.

Daarom hoop ik dat ds. De-Ruiter **over** dit punt nog eens goed wil nadenken en op zijn kritische **woor-**den over 'onze dankbaarheid' zal terugkomen. **Een** gereformeerde dominee heeft in zijn werk veel met de catechismus te maken.

Het is na de Bijbel het boekje **waar-****mee** hij **in de** praktijk het meeste werkt. Op de preekstoel **zondag** aan zondag, in he? **catechisatielokaal** **uur** na **uur**. Zo mag hij de **veelkleu-****rige** verlossing aanprezen in al haar variaties. De verlossing deel 1, 2 en 3: ellende, verlossing, **dankbaar-**heid (ook in de liturgische **formu-**lieren vinden we **deze** trits heel wat keren terug). Zo mag hij met de gezonde leer ons aller hartkwaal te lijf gaan: er is redding door Christus' bloed en Geest! Het lijkt me **voor** een arts nogal lastig, **wanneer** hij zijn eigen medicijn niet **van harte** durft **aan te prijzen**.

N.a.v. A. de Ruiter, *De hartkwaal van de kerken. Hoe kunnen bleke kerken (kerkle-*
den) weer kleur krijgen. Uitg. Kok Voorhoe-
ve, Kampen 1997. Omvang 125 blz., prijs
f 19,90.

M meditatief

*Niet dat ik denk al geslaagd te zijn
broeders, maar ik zet me er wel
volledig voor in. Ik vergeet wat
achter me ligt en strek me uit naar
wat voor me ligt.*

*Ik snel recht op mijn doel af; ik wil
de prijs behalen die, nu God mij
geroepen heeft, in de hemel voor
mij klaar ligt.*

Filippenzen 3, 13 en 14 (vertaling
Het Levende Woord).

Christenen topsporters

Paulus durft het aan.
Hij vergelijkt ons, christenen met
echte sportmensen.
Willen we dat eigenlijk wel?
Nee, want hij bedoelt niet zulke,
die op zaterdag wel eens een rondje
joggen.
Door het park, met de hond.
Maar die het beroepshalve doen.
Onder deskundige begeleiding!
Er alles voor opzij zetten!

Want nog zoveel dagen...
Dan is het zover: de Marathon.
Elke dag zijn we er mee bezig.
Elke dag een vaste gewoonte.
Trainen, uithoudingsvermogen
kweken.

Christus onze aanvoerder

Mensen die ons kennen, weten dan
ook niet anders!
Ze mogen het merken aan ons.
Dat Jezus Christus mijn leven be-
paalt.
Hij heeft er recht op.
Omdat Hij mij eerlijk gekocht
heeft.
Omdat Hij mijn schulden heeft af-
gelost.
En me elke dag voorziet van het
nodige.
Ja me heeft geplaatst voor de finale.
Waarop ben ik gericht.
Op Wie kan ik anders gericht zijn
dan op Hem?
Die me bij de baan staat aan te
moedigen.
Kom op!
Die me de tijd voorhoudt.

Maar hoe kan het nou?
Ik vergat helemaal opzij te kijken.
Bij de kruising. Het keerpunt.
Gaat het niet veel te vaak zo?

Ik heb zo vaak zo'n ander gevoel.
Dat je wel rondes maakt.
'Al weer ten week voorbij.
En wat heb ik nou bereikt.
Wat heb ik nu met mijn leven ge-
daan, deze week.
Deze week komt nooit weer terug.
Ik hoop, dat ik nog wel een volgen-
de krijg'.
Maar ik vergat helemaal, dat Chris-
tus met mij meekijkt.
En met mij bezig is.

Christus onze voltooiër

Niet meer ik leef voor mij zelf,
maar Hij leeft in mij.
Ik leef zo vaak beneden mijn stand.

Gelukkig mag ik het Hem ook eer-
lijk vertellen.
Gelukkig wil Hij me begripvol ver-
geven.
Ik kijk zo vaak alleen naar me zelf.
Mijn prestaties.
Maar van Paulus mag ik leren voor-
uit kijken.
Jagen naar het doel.
Paulus gebruikte een opvallend
woord.
Een woord, dat hem herinnert aan
vroeger.
Toen hij nog fanatiek Farizeeër
was. Nu jaagt hij niet meer voor
zichzelf, in eigen kracht.
Maar hij heeft geleerd af te leggen,
wat vroeger winnen leek.
Nu weet hij het zeker; ik win pas,
als Christus' Geest in mij werkt.
En me troost. Me opbeurt.
Kom op, we zijn onderweg.
En bij de eindstreep staat een on-
overzienbare wolk van getuigen te
juichen.
Met Christus hou ik het vol.
Kom ik helemaal in vorm.

Alles op alles

Sporters weten het.
Als je mee wilt dingen naar de
prijs, moet je er helemaal voor
gaan.
Dan moet je je zelf een boel ont-
zeggen.
Je moet je volledig concentreren.
Gezonde voeding, niet te veel vet.
Maar niet alleen je lichaam moet in
goede conditie komen.
Je moet ook tijdens de trainingen
zelfvertrouwen ontwikkelen.

Wandelen met God

De evangelist Lukas plaatst het moment waarop Jezus zijn volgelingen leert bidden (Lukas 11:1-13) na de beschrijving van Jezus' bezoek aan Martha en Maria (10:38-42). Dat was die gelegenheid waar Martha zich geweldig uitslooft voor Jezus, en zich opwindt over Maria die aan de voeten van de Heer zit te luisteren, en waar Jezus vervolgens stelt dat Maria het goede deel heeft gekozen, dat niet van haar zal worden weggenomen.

Waarom die volgorde? Kwam dat nu eenmaal zo uit, of deed Lukas dat met opzet? Wanneer we kijken naar de inhoud van Jezus' onderwijs over het gebed, dan blijkt dat dit het eerste wat Jezus zijn volgelingen leert: 'Vader' te zeggen tegen God. Dat kun je vinden in de beschrijving van Lukas (11:2), en ook in de beschrijving in het evangelie van Mattheus (6:9). Jezus zelf sprak wanneer hij bad God aan als 'Vader', iets wat in zijn tijd hoogst ongebruikelijk was. En nu leert hij zijn leerlingen hetzelfde te doen.

Gods nieuwe naam

Dit wordt de nieuwe naam voor God in het Nieuwe Testament. Paulus geeft iets van de bijzonderheid van die nieuwe naam door wanneer hij in zijn in het Grieks geschreven brieven af en toe die naam weer geeft in het Aramees, de taal die Jezus zelf gebruikte: Abba. Wat is de betekenis van die nieuwe naam? Het is gebruikelijk de aanspraak 'Vader' uit te leggen als een uitdrukking van de intimiteit in de relatie tussen Vader en kind. Dat is zeker een onderdeel van de betekenis ervan, maar het zou jammer zijn

als daarmee alles gezegd is. In feite is de aanspraak 'Vader' een kernachtige samenvatting van het hele christelijke evangelie. Wat is het evangelie? In het evangelie geeft God me een nieuwe kijk op mezelf. Het haalt een streep door al mijn pogingen me beter voor te doen dan ik ben: het vertelt me dat ik een zondaar ben, en hoe meer ik God in beeld krijg, des te meer wordt het me duidelijk dat de situatie met betrekking tot mijn zondigheid veel ernstiger is dan ik me ooit gerealiseerd had. Tegelijk vertelt het evangelie me dat God me aanvaardt en liefheeft, en dat nog veel meer dan ik me ooit zal kunnen voorstellen.

Doen!, of: Voldaan!

Gaat dat zomaar? Wat moet ik daarvoor doen? Op dit punt scheiden zich de wegen van het christelijke evangelie aan de ene kant en alle andere godsdiensten aan de andere kant. De godsdiensten vertellen me wat ik moet doen om in aanmerking te komen voor de aanvaarding en liefde van een hogere macht. Het evangelie is in de eerste plaats bericht, verslaggeving: er is iets gebeurd, iemand heeft iets gedaan. Jezus is gehoorzaam geweest, hij heeft geleden en is gestorven, en hij is opgestaan uit de doden. Aan ieder mens die dat evangelie in geloof aanneemt en zijn vertrouwen stelt op Jezus, geeft God vrijspraak. Hij aanvaardt hem, heeft hem lief, en geeft hem een nieuw leven. De basis onder dat nieuwe bestaan is niet wat ik gedaan heb of doe, maar wat iemand anders in mijn plaats gedaan heeft: Jezus, Gods Zoon in eigen persoon. Hij is voor God re-

den mij te aanvaarden en mij lief te hebben. Daar kan ik niets aan toevoegen.

Maar wat heeft dit allemaal te maken met die nieuwe naam 'Vader'? En in wat voor zin is die naam nu een een samenvatting van het evangelie? Bij de beschrijving van Mattheus is dat zonder meer duidelijk (Matt. 6:7-9). Jezus zet daar twee manieren van bidden tegenover elkaar, & ene fout en & andere goed. Een christen moet niet bidden zoals een heiden bidt, een christen moet bidden als een christen. Het verschil zit in de beleving van de aard van de relatie tussen degene die bidt en God.

Twee manieren van bidden

Een heiden gebruikt veel woorden, om de aandacht van de hogere macht te trekken en om indruk te maken. Als hij het goed doet, dan kan de hogere macht het niet maken ook niet zijn deel van de overeenkomst na te komen. Er moet een transactie tot stand komen, een uitwisseling van diensten en goederen waarmee hij de hogere macht aan zich verplicht. De relatie tussen de bidder en de hogere macht is een zakenrelatie: jouw positie ten opzichte van de andere instantie hangt af van jouw prestatie. Zo gaat dat in een zakenrelatie: zolang je maar hard werkt, of op tijd je huur betaalt, dan kan de andere partij het niet maken je te ontslaan of op straat te zetten.

Dat is allemaal heel anders bij een christen die bidt: hij bidt tot zijn hemelse Vader, de relatie is een familierelatie. De basis wordt niet gevormd door een overeenkomst betreffende een uitwisseling van

diensten en goederen, waarbij de relatie en haar voortbestaan afhangt van hoe hij presteert. Wie in Jezus gelooft, krijgt vrijspraak, en ontvangt daar bovenop een nieuwe k-gale status: kind van de Vader in de hemel, net zoals iemand door geboorte of adoptie (beide beelden worden in het Nieuwe Testament gebruikt) een wettelijke status krijgt. Een christen hoeft **wanneer** hij bidt niet Gods aandacht te trekken: God is zijn Vader, en Hij weet wat hij nodig heeft, zelfs al voor hij Hem erom bidt.

Toeval of opzet?

Dat is het verband dat Mattheus legt tussen 'onze Vader' bidden en de tegenstelling tussen een heidens en een christelijk gebed. Een christen hoeft niet te presteren om Gods aandacht te trekken of indruk op hem te maken. Zo **werk** dat niet in een familierelatie. En hoe zit dat nu bij Lukas, waar we het 'onze Vader' vinden na de scène bij Martha en Maria? Is dat toeval of opzet? Voor mij is het geen vraag meer.

Zaterdag

31 januari a.s. hoopt H.M. Koningin Beatrix haar 60e verjaardag te vieren.

De redactie, medewerkers en uitgever van De Reformatie wensen haar een zegenrijk nieuw levensjaar toe.

J. van Amstel, *Over Gods leiding gesproken*, Oosterbaan & Le Cointre, 1997, f 15,90.

Velen twijfelen eraan of God wel echt alle dingen in Zijn hand heeft. Men acht Hem te hoog om zich bezig te houden met alles tot zelfs in de kleinste dingen toe. Dit boek gaat in op deze grote levensvraag.

C.J.F. Antonides, Dr. SH. Gerretsen-1876-1923 – *Het geluid van een sterke stem*, Narratio, 1997, f 25,-

De biografie van een markant man, leraar van G. van der Leeuw, één van de 'jong-ethischen'.

M.R. van de Berg, *Het tweede boek Samuël – Balans van een messiaans koningschap*, Buijten en Schipperheijn, 1997, f 24,90.

De dood van Saul is voor David een scharnierpunt. De deur naar het koningschap zwaait open. Maar ook dit koningschap vertoont zijn barsten. Ook hier is verlossing nodig. Ds. Van den Berg volgt deze geschiedenis op de voet.

P. Groen e.a., *Bijbels Dagboek* 1998, *Kracht voor elke dag*, f 17,90.

Henk Binnendijk, *Over Morgen, bijbelstudies over het koninkrijk van God*, Kok Voorhoeve, 1997, f 19,90.

Als Jezus terug komt, is het hier dan helemaal afgelopen? Gaan we dan allemaal naar de hemd? En hoe zal dat zijn? Is het daar niet saai? In dit boek vind je de teksten van de TV-serie 'Een wereld van verschil', voorzien van studievragen.

Nieuw uitgekomen

Frans van Houwelingen, *Patatje oorlog, De Vuurbaak*, 1997, d 24,75.

De spannende belevenissen van een tienermeisje: ze wordt verliefd op een ongelovige jongen, maar omdat haar opa overlijdt blijft ze toch bij de kerk.

Pieter van Kampen, *De kerk van China. Het mandaat van de hemel*, Kampen, 1997, f 34,90.

De schrijver waagt zich aan de beschrijving van de geschiedenis van de zending in China vanaf de zevende eeuw tot halverwege deze eeuw. En wat gebeurt er nu in de kerk? We horen van onverwachte doorbraken en van heftige vervolgingen. Een hoogst opmerkelijk en stimulerend verhaal.

René van Loon, *Gesprekken met studenten van toen, voorbeelden van nu*, Barnabas, 1997, f 19,95. Studenten zijn een raar volkje. Ze leiden een heel ander leven dan gewone mensen, lijken hot soms wel, slijk druk te hebben en voeren dan weer helemaal niets uit. Is dit leven leuk? Leer je er iets van? Een peep christelijke studenten heeft die vraag gesteld aan oudere, al langer afgestudeerde christenen.

Henk P. Medema, *Water, wijn en waarheid: de uitdaging van het evangelie in een postmoderne eeuw*, Medema, 1997,

Op het breukvlak van de twintigste en de eenentwintigste eeuw vertelt de wereld ons: Re enige waarheid is dat er geen waarheid is. Hoe gaan wij als Christenen om met deze wereld? Hoe gaan wij de uitdaging aan? De veranderingen van nu geven ongekende kansen aan Gods evangelie.

E evangelisatie en zending

In de bezinning op 'gastendiensten' spelen minstens drie spanningsvelden een rol (zie kader). Op die spanningsvelden gaan **we** nader in. Voor alle duidelijkheid: met 'gastendiensten' **bedoelen** we (zondagse) kerkdiensten waarin rekening gehouden wordt met de aanwezigheid van gasten.

Drie spanningsvelden

(1) **Is de huidige vormgeving van onze kerkdiensten geschikt voor de missionaire doelstelling van een gastendienst?**

(2) **Is prediking tot de gemeente wel te combineren met het aanspreken van gasten?**

(3) **Hoe verhoudt zich een gastendienst tot de verdere opvangstructuur van de gemeente?**

1. Geschiedt?

Als je het Nieuwe Testament leest, krijg je de indruk dat de kerkdiensten in de tijd van Paulus nogal gevarieerd **waren**, met een opvallende inbreng van **gemeenteleden** (1 Kor. 14:26). Bovendien hield Paulus rekening met de aanwezigheid van buitenstaanders (1 Kor. 14:23-25). Toch geeft het Nieuwe Testament ons **geen** uitgewerkte richtlijnen voor de invulling van **kerkdiensten**. De christelijke **gemeente** is mondig om **zelfstandig** haar erediensten **vorm** te geven. 'Vanuit de vrijheid in **Christus zijn** wij verantwoordelijk om samen te zoeken naar een vorm te geven aan deze stijl (van de omgang met God in de eredienst). **Daarbij** is maar weinig **door God**

direct-normatief voorgeschreven. Wel hoort hierbij een door liefde en fijngevoeligheid gescherpte christelijke **verwerking van Gods voorschriften** rond het heiligdom in het Oude Testament." Daarbij **mag** de kerk **rekening** houden met haar geschiedenis en met de situatie waarin zij leeft.

De huidige **vormgeving** van onze kerkdiensten is nadrukkelijk historisch bepaald en staat in de reformatorische traditie.

De inzet van de Reformatie **van** de zestiende eeuw **was een terugkeer naar de Schrift: Sola Scriptura**. De inrichting van de kerkdienst **werd daardoor** gestempeld. **Het Woord van God kreeg** een centrale plaats. Dat is een **fundamenteel** uitgangspunt: in de kerkdienst moet het Woord van **God klinken**. Dat Woord draagt de ontmoeting met God en de ontmoeting met elkaar. Maar er **moet** wel onderscheid gemaakt worden tussen uitgangspunt **en vormgeving/invulling**. In de periode vanaf de **Reformatie** zijn er allerlei ontwikkelingen geweest en allerlei beslissingen genomen die geleid hebben tot onze huidige liturgische praktijk. Ontwikkelingen en beslissingen die mede bepalend zijn voor de sfeer en de beleving van onze kerkdiensten, **ook** als het gaat om buitenstaanders. Op dat punt valt het niet te ontkennen dat de huidige vormgeving en invulling van onze kerkdiensten door veel **kerkleden** ervaren worden als weinig **toegankelijk** voor buitenstaanders. Veel **kerkleden** denken of zeggen: "Ik durf geen gast **mee** te **nemen naar** onze kerkdienst. Hij snapt er toch **niets** van".

Laten we proberen enkele aspecten in beeld te krijgen:

– In onze kerkdiensten is meestal (plaatselijke uitzonderingen daargelaten) de predikant de enige die wat zegt. Hij **verwoordt** alles. Hij vertolkt de stem van God en de stem van de gemeente. Je **hoort** de stem van de gemeente alleen bij het zingen. Buitenstaanders **krijgen** daardoor de indruk dat de gemeente passief en weinig betrokken is.

– In onze kerkdiensten worden de vastgestelde **orden** van dienst gevolgd. De 'programma-punten' worden afgewerkt. **Vaak** verloopt dat strak en automatisch. Daardoor krijgt een kerkdienst een **formele** uitstraling **met** weinig spontaniteit. Dat geeft buitenstaanders niet het gevoel dat er iets boeiends gebeurt.

– In onze kerkdiensten wordt niet alles in hedendaags Nederlands gezegd. Een predikant kan nog zo eigentijds praten, maar de bijbelvertaling laat taal-van-vroeger horen (die onze eigen kinderen trouwens ook niet begrijpen). **Ook** het woordgebruik in psalmen en gezangen is voor buitenstaanders vaak onbegrijpelijk. Bovendien **praten** niet alle predikanten op een eigentijdse **manier**...

– In onze kerkdiensten krijgt de **ontmoeting** met elkaar vaak weinig accent. Kerkgangers gaan 'gewoon' op hun plaats zitten. Mede-kerkgangers de hand schudden doen we meestal niet (alleen in **kerkenraads-kamers!**). Na afloop van de **kerkdienst** vertrekken veel kerkgangers vrijwel direct. Deze gewoonten werken niet echt **mee** aan het **creëren** van een open **en** gastvrije sfeer waarin een buitenstaander zich thuis voelt. Of zich in elk geval een beetje op **zijn** gemak voelt.

Er is een herkenbaar spanningsveld tussen de huidige vormgeving van onze kerkdiensten en de wens om ook kerkdiensten te gebruiken om buitenstaanders met het evangelie te bereiken. Die vormgeving is in ieder geval minder geschikt voor de missionaire doelstelling van een gastendienst.

2. Niet te combineren?

Over het tweede spanningsveld kunnen we wat korter zijn. Volgens de Heidelbergse Catechismus is de verkondiging van het evangelie gericht op het werken van het geloof en op het versterken van het geloof (zondag 25). Tussen werken en versterken bestaat geen tegenstelling. God is een sprekende God. Hij mept mensen. Iedere zondaar wordt genodigd. Zowel de kerkganger die al tien of twintig of vijftig jaar gereformeerd is als de buitenstaander die voor de eerste af tweede of vijfde keer in de kerk komt.

Werken en versterken zijn aspecten van de prediking die wel van invloed zijn op de inhoud van een preek. Je kunt niet elke zondag bij nul beginnen. Je kunt niet elke zondag doen alsof de gemeente het woord van God voor het eerst hoort. De gemeente moet verder gehuwd worden.

Dat betekent praktisch gezien dat werken en versterken niet altijd te combineren zijn. Een preek die gericht is op het opbouwen van de gemeente zal niet altijd geschikt zijn voor buitenstaanders.²

Daarmee is dit tweede spanningsveld voldoende duidelijk: prediking tot de gemeente is niet altijd te combineren met het aanspreken van gasten.

3. Opvangstructuur?

Er wordt een gastendienst gehouden. Er zijn gasten. Eén van hen blijkt al vaker onze kerkdiensten te hebben bezocht. Hij toont duidelijk belangstelling. En vraagt hulp om verder te komen.

Met die hulpvraag hebben wij het vaak moeilijk. Meestal komt dat omdat onze kerken geen opvangstructuur hebben voor buitenstaanders. Wat doe je als iemand duidelijk aangeeft meer over de bijbel te willen weten en God beter te willen kennen?

– Je kunt hem/haar verwijzen naar je predikant (zoals vaak gebeurt). Die kan vervolgens een aantal gesprekken met die belangstellende organiseren en misschien ook wel catechisatie geven. Maar wat doen we als het aantal belangstellenden toeneemt? Steeds maar weer een beroep doen op onze predikant?

– Je kunt ook naar iemand in de gemeente op zoek gaan die capaciteiten heeft om hem/haar op een passende manier kennis te laten maken met de bijbel. Maar is bekend af de gemeente over zulke mensen beschikt?

Het risico van deze vormen van opvang is dat een belangstellende buitenstaander niet opgenomen wordt in de gemeente. Hij of zij krijgt nader contact met iemand van de gemeente. Maar de gemeente zelf blijft eigenlijk buiten beeld. Een buitenstaander moet echter ook ontdekken hoe gemeentelieden met elkaar omgaan. Waar praten ze over? Hoe staan ze tegenover allerlei levensvragen? Hoe geven ze het dienen van God vorm in hun dagelijks leven? Een geschikte vorm daarvoor zou een gespreksgroep zijn die zich wil inzetten voor de opvang van buitenstaanders. Een groep gemeentelieden die zich bij bijbelstudie en gesprekken concentreert op vragen van buitenstaanders. Een kleine groep waar buitenstaanders welkom zijn en ook mee kunnen doen.

In dit verbruide is een ander aspect ook belangrijk: na afloop van een gastendienst moeten er ontmoetingsgelegenheden zijn. Een kop koffie aanbieden is een mogelijkheid. Maar dan moeten gemeentelieden bereid zijn om gasten hartelijk in hun midden op te nemen. En om zich ervoor in te zetten belangstel-

ling voor deze mensen te tonen. Daar begint alle nazorg mee. Warmte betrokkenheid geeft mogelijkheden om 'loopbruggen' te bouwen die buitenstaanders in contact brengen met de gemeente.

Met andere woorden: wie nadenkt over het organiseren en houden van een gastendienst, moet ook nadenken over een goede opvangstructuur. Anders ontstaat dit derde spanningsveld: een gastendienst zonder opvangstructuur wordt een 'eiland' zonder verbindingen met het leven van de gemeente.

Hij woonde een gastendienst bij op uitnodiging van een gemeentelid.

Daarna bleef hij komen. Maar het laatste nieuws is nu dat hij niet meer komt.

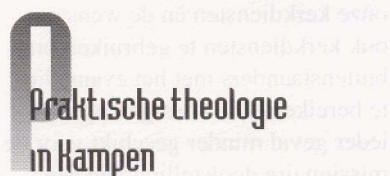
Het gemeentelid zoekt hem op. Een teleurstellend gesprek. Hij zegt dat bijna geen gemeentelid heeft laten blijken het fijn te vinden dat hij er was. Bijna niemand heeft dat door een woord of gebaar duidelijk gemaakt. Ook is hij in toenemende mate opgelopen tegen de manier waarop kerkleden in de kerk zitten en meedoen (of juist niet meedoen). Zij stralen weinig betrokkenheid en interesse uit. Door dit gebrek aan warmte is hij zich meer en meer gaan afvragen of hij zich in onze gemeente wel thuis voelt. Nee dus.

Verbreiding

De aangegeven spanningsvelden laten zien dat bezinning op gastendiensten moet gebeuren in het bredere kader van het hele gemeentelven. Gastendiensten staan niet op zichzelf, maar zijn een onderdeel van het totale missionaire bezig-zijn van de gemeente.

¹ Rapport Deputaten Eredienst aan GS-Berkeel en Rodenrijs-1996, Barneveld 1995, 64.

² Vgl. hierover ook W.H. Velema, Een leven-de gemeente: met het oog op gemeentelopbouw, Kampen 1992, 34.



Praktische theologie in Kampen

Communiceren kun je leren'. Zo luidt de titel van een leerboek communicatie. En in vele opleidingen worden gespreksvaardigheden getraind, en zijn lessen presentatie verplichte kost. Dat vinden we vanzelfsprekend. Opvallend is het echter, dat zodra de combinatie preken – communiceren wordt gelegd, vele wenkbrauwen zich fronsen. Is het preken te beschouwen als een communicatieproces? 'Ja, natuurlijk', zegt de een. 'Nee, natuurlijk niet', zegt een ander met dezelfde vanzelfsprekendheid. In een tweetal artikelen wil ik de relatie preekleer – communicatiewetenschap belichten. Vandaag aandacht voor de theoretische verhouding tussen beiden. Volgende keer voor een aantal praktische uitwerkingen.

Overeenstemming en verschil

Het is onmiskenbaar, dat er aan het preken vele communicatieve aspecten te ontdekken zijn. Hoorders doen hun best om de prediker te verstaan en te begrijpen. Predikers proberen helder en duidelijk hun boodschap over te brengen. Er wordt gecommuniceerd in de kerk. Over communicatie wordt nagedacht in de communicatiewetenschappen. Er is dan ook niemand die consequent zal volhouden, dat inzichten uit de communicatiewetenschap niet in de homiletiek mogen worden verwerkt! Over dit uitgangspunt bestaat algemene overeenstemming. Maar de posities gaan uiteen als de vraag aan de orde komt: Hoe moet je met inzichten uit de communica-

tiewetenschap omgaan? Welk gewicht krijgen ze bij de prediking? Waar de een alle bijdragen omhelst, staat een ander steeds wantrouwend te kijken. De een stelt, met een beroep op Joh. 1:14 'Het Woord is vlees geworden', dat God zijn Woord alleen spreekt in gewone mensentaal. Wij moeten ons dus bezig houden met de werkelijkheid, die bestudeerd wordt in allerlei wetenschappen. Een ander stelt, met een beroep op 1 Kor. 11:6 'Ik ben onervaren in het spreken', dat wij een afkeer moeten hebben van alle retoriek: het staat Gods Woord maar in de weg. Het zijn twee verschillende uitgangspunten, die in de praktijk tegenovergestelde posities kunnen voortbrengen. Op nog een andere manier kunnen we het probleem in het vizier krijgen. Leg uzelf maar eens de vraag

voor: is preken een menselijk communicatieproces volgens u? U zult merken dat zowel de instemming als de reserve u ervan weerhouden volmondig met 'ja' of 'nee' te antwoorden. Spreekt ook God niet zelf door de verkondiging van zijn Woord? Moeten we niet over een

combinatie van goddelijke menselijke krachten spreken, als we het communicatieproces 'preek' bekijken? Daarmee zitten we in het hart van het probleem.

Goddelijk of menselijk?

Het tegenover elkaar stellen van goddelijke en menselijke aspecten in de preek is een heel onvruchtbare bezigheid. (Dat geldt overigens voor bijna alle vragen van het type: 'is het a of b?'). Toch is het op de achtergrond de vraagstelling die vele mensen parten speelt. En het is – eveneens meestal op de achtergrond – de reden dat vele predikers en hoorders in hun visie de kool en de geit willen sparen. Zij nemen van beide benaderingen een deel. Je kunt dit zien in allerlei 'pragmatische benaderingen'. Enerzijds wil men natuurlijk best wat leren van wat er in de communicatiewetenschappen wordt gevonden of bedacht (de menselijke kant). Anderzijds neemt men tegelijk de vrijheid selectief (en daarom meestal willekeurig) te kiezen wat men bruikbaar vindt. Het argument daarvoor is: we zijn er niet van afhankelijk, want God zal door de Heilige Geest zelf wel zorgen dat onze gebreke woorden voor Hem bruikbaar zijn (de goddelijke kant). Zoals altijd bij genuanceerde benaderingen, lijkt de waarheid in het midden te liggen. Toch blijven we zo vastzitten in de onvruchtbare vraagstel-

ling, waardoor we niet verder komen. We blijven last houden van het heen-en-weer: tegenoverke stelling kan via een ja-maar een tegenstelling worden geformuleerd. Bv: "Mensen kunnen niet langer dan 20 minuten geconcentreerd luisteren. Ja, maar het geloof breekt toch de menselijke beperkingen." En het gesprek verzandt. Er is een betere weg mogelijk.

Goddelijk en menselijk.

Vanuit God gezien (voor zover wij daar in eerbied wat over zeggen kunnen) is de prediking een belangrijk middel om het evangelie naar de mensen te brengen. Een zwaartepunt in het werkveld van de Heilige Geest.² Je kunt zeker zeggen: de HERE spreekt in de prediking de hoorders aan. De preek is te beschrijven als een vorm van goddelijke communicatie. Zo spreekt ook H.C. v.la 65: De Heilige Geest werkt het geloof in ons hart, door de verkondiging van het heilig evangelie. En hoe ruim iemand het woord 'verkondiging' ook wil uitwerken, de prediking hoort er in elk geval bij. Wie wat over de preek wil zeggen, kan niet zwijgen over de goddelijke boodschap, de goddelijke afzender en het goddelijke doel.

Als we letten op de prediking als menselijk communicatieproces, dan komt het hierop niet in mindering. Integendeel. De weg van de Geest is vaak de weg van de schepping. De Geest maakt gebruik van mensen, processen en mechanismen die in de schepping voorhanden zijn. Hij schakelt die vrijmachtig in om zijn doel te bereiken: her geloof bij de mensen. Het zijn de 'gewone' middelen van menselijk contact en menselijke taal die Hij inzet, en waarop wij zijn aangewezen.³ God is daar niet aan gebonden, maar Hij bindt ons er wel aan.

Als menselijk communicatieproces is de preek qua vorm te vergelijken met een lezing, vertelling, declamatie of presentatie. Daarbij zullen zeker verschillen zijn aan te wijzen.

Maar die hangen samen met het doel van de preek of met de context van liturgie en gemeente. Dat wij doel en context in rekening moeten brengen, is een basale wet in de communicatieleer. Door de verschillen met andere communicatiesituaties is de preek niet onttrokken aan bestudering vanuit communicatief oogpunt. De preekleer is aangewezen op bestudering van het preekproces vanuit communicatiewetenschappen (in het licht van theologische gegevens en overtuigingen). Kortom: wie wil honoreren dat God de Heilige Geest de middelrijke weg kiest, zal de inbreng van de communicatiewetenschap volledig moeten verwerken.⁴ Verwerken is iets anders dan klakkeloos alles accepteren wat naar voren wordt gebracht. Een kritische houding is nodig: Hoe steekhoudend zijn bepaalde gegevens voor de preeksituatie? Een biddende houding is ook nodig: Dienen bepaalde ideeën het goddelijke doel? Maar hoe dan ook, we kunnen ons niet gemakkelijk van de inbreng van de communicatiewetenschappen afmaken. Communicatiewetenschappelijke inzichten verwerken betekent: ze zorgvuldig en eerbij afwegen.

Met wijsheid van woorden?

Nu wordt de inbreng van de communicatiewetenschappen nogal eens buiten de deur gehouden, met een beroep op Paulus. Paulus sprak niet met wijsheid van woorden. Hij zag bewust af van schittering van woorden en wijsheid. Want door de dwaasheid der prediking wil God mensen redden (2 Kor. 1:17-2:5). Daarom, zo luidt de redenering, moeten wij afzien van alle holle retoriek. Communicatietrainingen zijn daarom voor predikers uit den boze, want alleen de inhoud van het evangelie moet het doen. Wie deze mening is toegedaan, heeft geen goed besef van Paulus' optreden. Hij weigerde de mensen te betoveren, waardoor ze tot een keuze komen omdat ze meegesleept

zijn door een boeiend betoog. Paulus kon wel degelijk op overtuigen- de manier strijden voor de waarheid. Hij heeft zijn tegenstanders weerlegd, heeft met hen gesproken en gediscussieerd en draagt dat ook aan Timoteus en Titus op.⁵

Wat Paulus afwijst is de manipulatie van de hoorders met het oog op een zo groot mogelijk effect. En achteraf voelt de hoorder zich bedregen. Zelfs voor reclamepresentaties is bewuste manipulatie ethisch dubieus. Maar het verdraagt zich al helemaal niet met het woord van de waarheid,

Wat Paulus afwijst zijn de opgeklopte verfraaiingen. Daardoor wordt de hoorders iets prachtigs voor ogen geschilderd, wat door zijn schittering de mensen aantrekt. In de prediking gaat het om een aanstootgevend boodschap van het kruis, die de mensen niet ademloos in bewondering brengt, maar tot schuldige verootmoediging.

Wat Paulus afwijst is het verwerken van zijn eigen roem. Waardoor mensen denken: dat is nog eens een goede prediker, daar sluit ik mij bij aan. Hoe verleidelijk dat ook is voor alle predikers (!), het leidt de aandacht af van Jezus Christus en het zal blijken net zo vergankelijk te zijn als het gras.

'Paulus zocht het niet in de griekse redeneerkunst, maar hij heeft de boodschap van het kruis wel in verstaanbaar Grieks gebracht en in sobere eenvoudige bewoordingen. Wie zijn ambt verstaat, zal ook streven naar de goede woordkeus en de sterke taal en al zijn mogelijkheden daarvoor mobiliseren en daaraan ondergeschikt maken.'⁶

Het wonder blijft

Een andere weerstand tegen het luisteren naar communicatiewetenschappers is de angst dat alles rondom de prediking nu zo menselijk en zo technisch wordt. Raken we zo het wonder niet kwijt, dat God spreken wil tot mensen? Wordt preken nu een technisch ambacht, wat gegarandeerd succes heeft als je de

regels **goed** hanteert? Komt nu de boemerang weer op het hoofd van de **predikant terecht, omdat hij in het communicatieproces 'preek'** toch de meest actieve persoon is? Deze **angst wordt zeker opgeroepen** door alle communicatie-fanatendie pretenderen alles **te** kunnen. En inderdaad zijn er gladdere verkopers, die velen tot een nutteloze aanschaf kunnen verleiden door **hun** wel-sprekendheid. En inderdaad is **er** – vooral rond de opkomst van **com-municatiewetenschap en cybernetica** in de 60-er jaren – wel gesugge-reerd dat **hiermee** een oplossing **was** v.o.m. alle **problemen**.

Toch kijkt de **serieuze** communica-tiewetenschap **wel** kritischer naar **zichzelf**. **Communicatie** is niet maakbaar. Niemand kan het beoog-de effect garanderen. Alleen al **niet**, omdat daarvoor **inzet** van meerdere personen voor nodig is (zowel zen-ders als **ontvangers**). Maar ook **niet**, omdat het proces **zo** complex is, dat een volledige beschrijving nog niet eens bestaat, laat staan dat **er gega-randeerde** regels voor **geformuleerd** zijn.

Wat voor **alle** **communicatie** in het **algemeen** geldt, geldt in het bijzon-der voor de prediking. Want **het** doel van de prediking is zo dom-vattend en gaat zo diep, dat het **voor** niemand **maakbaar** is. **Het** blijft een wonder als de Heilige Geest gesloten harten opent en mensen uit de dood in het leven brengt (DL III/IV 11). Als daarvoor menselijke **personen** en processen worden **ingezet**, dan wordt **daarmee** niets verklaarbaar, laat staan **maak**-baar. Het **geloof** blijft een wonder. En **als** de prediking aan de werking van het geloof mag bijdragen, dan blijft dat **een** wonder van de eerste orde, **wat** door God gelijk **wordt ge**-steld **aan** een geboorte (Joh.3:3). Spreken over vaardigheden, **tech**-nieken en **effecten** hoeft **dat** abso-luut niet te **belemmeren**.

Verantwoordelijkheden

Nadenkend over de theoretische verhouding tussen de preekleer en

de communicatiewetenschappen, wil ik graag enkele conclusies for-muleren **in termen** van verantwoor-delijkheden.

Het is de **verantwoordelijkheid van de communicatiewetenschappen** om alle processen van menselijke communicatie te bestuderen. Ook de preekcommunicatie valt daaron-der. Belangrijke punten van onder-zoek zijn m.i. & verhouding tot an-dere vormen van monologische **communicatie** en de **doorwerking van de bijzondere doelstelling en context van de preek**. En wat op ba-sis van onderzoek en visie naar vo-ren **wordt** gebracht, kan **niet wor**-den genegeerd, maar zal **moeten** worden verwerkt.

Het is de verantwoordelijkheid van de **preekleer om een verantwoord kader te scheppen, waarbinnen in**-zichten van de **communicatieweten**-schappen **kunnen worden verwerkt**. In dat kader zijn de volgende twee principiële stellingen in elk geval van groot belang: a. De **prediking** is een **belangrijke manier waarop** God het evangelie laat bedienen in de gemeente; b. De middelen waaraan de Heilige Geest ons bindt, staan ook open voor **menselijke bestude**-re.

Het is de verantwoordelijkheid van de prediker om **zijn** boodschap zo dicht mogelijk Bij het **hart van zijn** hoorders te brengen. Niet om hen **gemakzuchtig** te maken, wel om zo **weinig** mogelijk barrières op te **werpen**. Dit is een serieuze **verant**-woordelijkheid, die het volle pond moet krijgen. Natuurlijk kan de Heilige Geest met een kromme stok een rechte slag slaan. Gelukkig maar, Maar wie dan maar een kromme stok **zoekt**, heeft **zijn** roe-ping niet begrepen.

Hiermee is lang niet alles gezegd. Want er **moet ook gesproken wor**-den over de **actieve inzet** van de Geest, en over de **verantwoordelijk**-heid van de hoorders. Maar hier-mee is wel voldoende **betoogd** dat we niet vrijblijvend met **communi**-catieve inzichten mogen omgaan. We zijn erop aangewezen, zonder dat daarmee de preek puur **tech**-

nisch en menselijk wordt. Het blijft een wonder van de Heilige Geest als door de **prediking geloof wordt gewerkt**. Een wonder **waarbij** men-selijke **personen** en mechanismen **volledig** worden ingeschakeld.

¹ Communicatie wordt hier in algemene zin bedoeld als: een boodschap overdragen van de ene mens naar de andere. Er zijn theorieën die 'communicatie' inhoudelijk, filosofisch of theologisch veel dieper invullen (zie C. Trimp, *Communicatie en ambtelijke dienst*. Groningen 1976). Daarop moet kritiek worden uitgebracht. Maar dat verhindert niet om ook in meer empirische zin over communicatie te spreken. 'Het is onze God in alle communicatie, die door Zijn spreken op gang werd gebracht, begonnen om de eeuwige communio' (C. Trimp, *aw* 59). Overigens: wat voor communicatiewetenschap-pen gel&, is ook van toepassing op andere sociale wetenschappen als bv. agogiek.

² Er is verschil van mening over de verhou-ding tussen preek en andere middelen (sa-cramenten, gesprek, zelfstudie, dienst enz.). Toch onderschrijven de meesten de stelling, dat binnen het werkingsveld van de Heilige Geest de preek een zwaartepunt vormt. Al-leen al het liturgische kader vormt daarvoor een **zwaarwegend** argument.

³ Zie DL III/IV, 17 en H. Bavinck, *Gerefor-meerde Dogmatiek* W. Kampen 1930², 425. Het is dezelfde discussie die gevoerd wordt over de aard van de charismata: natuurlijk of bovennatuurlijk? Zie A. N. Hendriks, *Met het oog op de gemeente*. Kampen 1991, 75 en W. van 't Spijker, *Ambt en persoon*. in: *Ahna-nak FQI* 1989, 162.

⁴ Over de verhouding tussen het werk van de Heilige Geest en menselijke inspanningen wordt in de homiletiek en dogmatiek veel nagedacht. Vooral Rudolf Bohren heeft in navolging van A. A. van Ruler in zijn *Pre-digtelre*. München 1993⁶, 74 hiervan v e l werk gemaakt, maar schiet toch teveel door als hij wil blijven spreken van vermenging van Geestelijk en menselijk. Rothermundt is op dit punt evenwichtiger *Der Heilige Geist und die Rhetorik*. Gütersloh 1984, 138. Het blijft een moeilijke vraag, want al te snel spannen we de Heilige Geest voor ons empi-rische karretje.

⁵ Zie de bijlage over retorica in C. Trimp, *De preek*. Kampen 1986³, 63-96. Hij wijst op de retorische opleiding van de grote predikers Chrysostomus en Augustinus. De vorm is volgens hem geen secundaire zaak. **Dat** blijkt bv. in de zorgvuldige bespreking van communicatieve inzichten in Woord, water en wijn. Kampen 1985, hfd. 1.

⁶ C. Trimp, *De preek*. Kampen 1986³, 47 resp. 54.

WOLTER H, ROSE, D. PHIL

G. Kwakkel

A aan de Broederweg

Op woensdag 19 november j.l. heeft Wolter H. Rose aan de universiteit van Oxford (in Engeland dus) het promotie-examen afgelegd. Rose is sinds 1995 als universitair docent in de **semitische** talen verbonden aan de Theologische Universiteit van de **Gereformeerde Kerken te Kampen (Broederweg)**. Gezien de tradities **van** het weekblad De Reformatie viel te verwachten, **dat** er in de kolommen van dit blad althans enige aandacht aan deze **bijzondere** gebeurtenis besteed zou zijn. Dat is tot nu toe niet gebeurd.

Een van de redenen hiervan is, dat een promotie in Oxford heel anders in z'n werk gaat dan in Nederland. In Nederland moet de kandidaat zijn **proefschrift** in het openbaar verdedigen tegenover opponenten. De familie, de pers, ieder die dat wil, **km** erbij zijn. Vervolgens wordt **na** een kort moment **van** be-raad door de promotiecommissie de uitslag meegedeeld en de bul aan de kersverse **doctor** overhandigd. In **Oxford** moet de kandidaat met **twee** personen een examen-gesprek over zijn proefschrift voeren. Dat gebeurt achter gesloten deuren. Na het **examen** **vertrekt** de kandidaat zonder dat hij de uitslag vernomen heeft. De **examinatoren** moeten eerst rapporteren aan de **faculteits**-raad. Wanneer deze akkoord is, krijgt de kandidaat schriftelijk be-richt. Daarna kan hij de bul per post toegestuurd krijgen of die tijdens een officiële plechtigheid in ont-vangst nemen. Kiest de kandidaat voor de laatste mogelijkheid, dan **moet** hij nogal **eens** enig geduld op-brengen. Voor dergelijke plechtig-heden bestaan **namelijk** **aanzienlij**-ke wachtlijsten. In het geval **van Wolter** Rose heeft

het examen op 19 november j.l. plaats gevonden. Enkele dagen daarna **kwam** het officiële bericht af, dat hij aan alle vereisten had voldaan. Sindsdien mag hij zich 'Doctor of **Philosophy**' noemen (wat overigens niet betekent dat hij opeens filosoof geworden is) en is hij dus echt gepromoveerd. De uit-reiking van de bul **zal** waarschijn-lijk pas in mei dit jaar plaats vin-den. En wanneer het proefschrift gepubliceerd zal worden, **valt** op dit moment nog helemaal niet te voor-zien.



Een promotie in Oxford verloopt dus in feite stapje voor stapje en voor **een** deel niet in het openbaar. Vandaar dat het in de pers en dus **ook** in De Reformatie veel minder **aandacht** trekt dan een promotie in Nederland. Maar het is nu toch de hoogste tijd er iets over te zeggen. Erg veel kan dat echter nog niet zijn. Het proefschrift van Rose is immers, zoals gezegd, nog niet ge-publiceerd. Een uitvoerige weerga-ve en bespreking **van** de inhoud is daarom op dit moment niet **moge**-

lijk. Maar er kan al wel een tipje van de **sluier** opgelicht worden. En dat te meer, omdat Rose dat zelf gedaan heeft tijdens de viering van de dies (**verjaardag**) van de Theolo-gische Universiteit op 8 december j.l. Toen heeft hij in een boeiende rede, waar ik veel positieve reacties op **gehoord** heb, een belangrijk on-derdeel **van** zijn proefschrift voor het publiek uiteengezet.

Het proefschrift **van** Rose gaat over messiaanse verwachtingen in Israël in de eerste tijd na de ballingschap. Een groot deel van het proefschrift bestaat uit een diepgaande bespre-king van enkele teksten uit het bij-belboek Zacharia. Daarbij gaat de meeste aandacht uit naar de perico-pen waarin gesproken wordt over de Spruit (Zach. 3 : 8; 4 : 12). Daarnaast komt Haggai 2 : 21-24, de belofte aan **Zerubbabel**, aan de orde.

Een centrale **stelling** in het proef-schrift is, dat de profetieën over de **Spruit** betrekking hebben op een **messiaanse** figuur die in de **toe**-komst zal verschijnen. Dat lijkt misschien weinig opzienbarend. In de christelijke kerk en theologie zijn deze profetieën immers al **eeu**-wen lang met Jezus Christus in ver-band gebracht.

In de **oudtestamentische** weten-schap **van** tegenwoordig wordt daar echter heel anders over gedacht. Vrij **algemeen** is de theorie aan-vaard, dat met de Spruit **Zerubbabel** bedoeld wordt. De profeten Zacha-ria en Haggai **zouden** hebben wil-len zeggen, dat **Zerubbabel** koning over Juda zou worden. Maar later bleek, dat deze verwachting van de beide profeten **helemaal** niet uit-kwam. Rose **toont** aan, dat deze in-terpretatie bij zorgvuldig **onderzoek**

van de teksten van Zacharia en Haggai geen stand kan houden. Bijzonder interessant is wat hij in dat verband naar voren brengt over de betekenis van het Hebreeuwse woord dat gewoonlijk met 'Spruit' vertaald wordt. De gewone betekenis van dat woord (nl. *tsèmach*) is 'begroeiing' of 'vegetatie'. Die betekenis heeft het volgens Rose ook in die teksten waar de Nieuwe Vertaling het met 'Spruit' weergeeft. Dat gebeurt niet alleen in Zacharia 3 : 8 en 6 : 12, maar ook in Jeremia 23 : 5 en 33 : 15. Dat men hier in eens aan 'Spruit' (dus aan zoiets als 'loot', 'telg' of 'nakomeling' denkt), komt doordat men zich te veel laat leiden door de profetie over het rijstje uit de tronk van Isai in Jesaja 11 : 1. Maar daar wordt in het Hebreeuws een heel ander woord gebruikt.

Rose stelt nu, dat er een duidelijke ontwikkeling is waar te nemen tussen de profetie van Jesaja en die van Jeremia. Jesaja mocht in zijn tijd nog zeggen, dat de toekomstige verlosser als een nakomeling zou

voortkomen uit het huis van Isai (en David). Jeremia ontkent dat niet. Maar in zijn tijd is nog duidelijker gebleken, dat er van het huis van David op zich niets goeds meer te verwachten viel. Daarom spreekt hij niet meer over een twijgje, maar slechts over begroeiing die de HERE zal tot stand brengen voor Davids huis. Daarmee wil hij zeggen: de beloofde verlosser uit Davids huis zal er komen alleen door radicale nieuwbouw van de grond af aan, een nieuwbouw die volledig te danken zal zijn aan het initiatief van de HERE zelf. Op deze profetie van Jeremia grijpt Zacharia terug, wanneer hij tegenover de hogepriester Jozua de komst van iemand met de naam *tsèmach* (in de Nieuwe Vertaling: Spruit) ter sprake brengt.

Met deze korte indruk moet ik hier volstaan. Ik ben ervan overtuigd, dat Wolter Rose in zijn proefschrift een indrukwekkende bijdrage heeft geleverd aan de uitleg van enkele moeilijke en omstreden teksten uit

het Oude Testament. Dat hij dit veeleisende project heeft kunnen voltooien, is iets waarmee uiteraard hij zelf, maar niet minder de instelling waaraan hij nu werkt, van harte gefeliciteerd kan worden. En ik weet zeker, dat ik spreek namens heel de gemeenschap van de Theologische Universiteit, wanneer ik zeg, dat wij allemaal God dankbaar zijn, dat onze collega op deze wijze zijn studie heeft kunnen voltooien.



Dood meisje en andere verhalen

Piet Los

Ook in deze uitgave formuleert hij op een treffende en heldere wijze zijn gedachten waarbij ook voor u de situatie herkenbaar is. Een kostelijk boek.

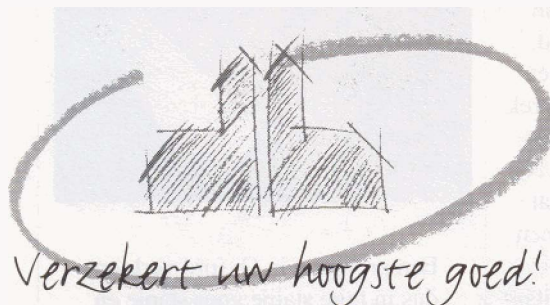
112 pag., ing., f 19,50

Verkrijgbaar bij de boekhandel

Oosterbaan & Le Cointre B.V.
Postbus 25, 4460 IM Goes, Telefoon 0113-215591




donatus



Verzekerd zijn bij Donatus is een geruststellend gevoel.
Al sinds 1852 dé verzekeraar voor uw kerkelijke eigendommen,
maar ook voor al uw andere verzekeringsaangelegenheden.
Vraag vrijblijvend onze brochure of offerte of maak een afspraak voor
een vrijblijvend persoonlijk gesprek

Postbus 500
5240 AM Rosmalen



donatus

Hoff van Hollandlaan 8
Tel. 073 5221700 - Fax 073 5221717

GELOOFWAARDIG VERZEKERD

LEVINAS IN EINDHOVEN

P.H. Vos

Het denken van Levinas is ontvonkt tussen twee polen: de joodse profetie en de Griekse filosofie. In een tweetal lezingen, georganiseerd door het Gereformeerd Wetenschappelijk Genootschap (GWG) en de Vereniging van Gereformeerde Studenten in Eindhoven (VGSEI), wordt Levinas vanuit deze beide gezichtspunten benaderd. De centrale vraag tijdens de lezingen is: Wat kan een christen met het gedachtengoed van de joodse filosoof Levinas? Ieder die belangstelling heeft voor Levinas is van harte welkom.

Het denken van Emmanuel Levinas (1906-1995) is geboren uit een voor-filosofische ervaring van het bestaan: het joodse geloof. In zijn geboorteland Litauen groeide hij op binnen een joodse gemeenschap, waar hij onderwijs kreeg in de Hebreeuwse bijbel. De opvoeding in de joodse religie vormt de blijvende achtergrond van Levinas' filosofie. Voortdurend komen in zijn werk typisch joodse figuren naar voren, zoals de Farizeër en de rabbi. Bij schreef opstellen over het jaden- dom en publiceerde studies over & Talmud.

Naast de joodse achtergrond ver- raadt zijn werk ook een degelijke scholing in de westerse wijsbegeer- te. Zoals veel Oost-Europese jonge- ren trok hij in 1923 naar Frankrijk om in Straatsburg filosofie te gaan studeren. Al snel werd zijn interes- se gewekt voor de nieuwe filosofi- scheschool aan de overkant van de Rijn, in Freiburg. Enkele jaren later studeerde hij daar bij niemand min-

der dan de fenomenologen Husserl en Heidegger. Hij promoveerde op het begrip aanschouwing in het denken van Husserl. Ook Levinas' hoofdwerk *Totalité et Infini* (1961) kan beschouwd worden als een ori- ginele bijdrage aan de fenomenolo- gie.

Het denken van Levinas is dus ont- vonkt tussen twee polen: joodse profetie en Griekse filosofie. Van- daar & Levinas in de lezingency- clus vanuit deze beide gezichtspun- ten wordt benaderd.

Westers denken

In de eerste lezing gaat dr. R.D.N. Van Riessen nader in op de Filoso- fische achtergronden van Levinas' visie. Want Levinas zet de filosofie niet over boord. Hij wil juist een al- ternatief bieden voor een ontspoor- de denktraditie. Zijn alternatief kan van bijzondere betekenis zijn in de huidige postmoderne crisis en een

bijdrage leveren aan de vraag naar de fundering van de moraal.

Hoewel Levinas zich beweegt bin- nen de westerse denktraditie, kan zijn filosofie beschouwd worden als een doorlopende kritiek op de hoofdstroom van het westerse den- ken: de ontologie of zijnsleer, uitlo- pend op de zijnsfilosofie van Hei- degger. In de ontologie gaat het volgens Levinas om een begrip van alles wat is. Dingen, mensen, die- ren en heel de wereld worden ge- vangen in wetmatigheden. De den- ker probeert alles binnen een ge- heel te beschouwen en in zijn denk- systeem te vatten. Ook God wordt in dit denksysteem ondergebracht, namelijk als de grond van het zijn of het hoogste zijnde. Het denkend subject (ik) probeert met deze ma- nier van denken een greep op de werkelijkheid te krijgen. In de praktijk betekent dit dat de mens zich door techniek, politiek en eco- nomie meester maakt van de wer- kelijkheid.

Levinas heeft fundamentele kritiek op deze hang naar beheersing en plaatst tegenover de ontologie zijn filosofie van de Ander. Daarmee duidt Levinas op een ervaring die niet een-tweedrie opgenomen kan worden in de totaliteit van het den- ken: het oneindige dat verschijnt als het werkelijk andere. In de wes- terse denktraditie is geen ruimte voor het oneindige of de Ander, omdat deze meteen wordt ingekap- seld in het zijnsdenken. Levinas schept in zijn denken ruimte voor het Oneindige, de Ander of het Transcendente en geeft daarmee een radicaal nieuw uitgangspunt aan de filosofie.

Bij de Ander gaat het niet zonder- meer om God. De ander, al dan niet met hoofdletter, is eerder de vreem-

deling die aan mijn deur klopt. Ik open de deur en kijk in zijn weerloze gelaat. In het gelaat van de vreemdeling openbaart zich een nood, maar tegelijk een onontkoombaar, soevereine en absoluut gebod. Zijn gelaat gebiedt mij deze vreemdeling als gast in huis op te nemen en mij verantwoordelijk voor hem te voelen. De vreemdeling schopt mijn (denk)systeem in de war en stelt het onder kritiek. Alles draait bij Levinas om de ethische verantwoordelijkheid. De ethiek is dan ook de kern van zijn filosofie. Dat betekent dat de relatie tot de ander mij verantwoordelijk maakt om voor hem of haar het goede te doen.

Joodse inspiratie

De slachting van de jaren 1933-1945 heeft bewezen waartoe het totaliserend handelen vanuit het ik in extremo kon leiden. Levinas zei zelf eens: "Mijn biografie wordt beheerst door een voor gevoel van de nazi-verschrikkingen de herinnering daaraan." Levinas legt een duidelijk verband tussen het westerse denken dat de filosofie, de levensbeschouwing, de cultuur en de samenleving doortrekt, en de vervolging van de joden. Blijkbaar heeft de westerse traditie tot de Holocaust kunnen leiden. De ervaring van volledige passiviteit, 'het Lijden van alle Lijden' bracht Levinas terug op zijn joodse wortels. Hij werd zich er sterk van bewust wat het betekent jood te zijn. Joden kunnen ons ontdekken aan de vernietigende kracht van een systeem dat niet terugschrikt voor de massale vernietiging. Joden leren ons de ethische verantwoordelijkheid voor het welzijn van de ander. Levinas doet inspiratie op uit het onderwijs in Thora en Talmud. De wet is voor de jood nooit een juk, maar een inspanning die vreugde geeft. Het gaat hierbij om een ethische inspanning van de mens zelf. Want God kan de plichten en verantwoordelijkheden van & mens niet overnemen. God is volgens L.

vinas onvoorstelbaar en ondenkbaar. We hebben slechts een idee van het oneindige, maar daarin ontglipt de Oneindige zelf ons steeds. Hij is slechts nabij in het ethisch appèl dat van de ander uitgaat. Ook als je aan God eigenschappen toedicht, bijvoorbeeld "God is barmhartig", dan betekent dat eerst en vooral een bevel aan mijzelf: "wees barmhartig". God verschijnt door niet te verschijnen. Dan geeft hij namelijk ruimte aan de mens en zijn verantwoordelijkheid. Geloof kan zich slechts uiten in het handelen. Levinas besteedt daarom veel aandacht aan bijbelse noties als

rechtvaardigheid, vrijgevigheid, gastvrijheid en verantwoordelijkheid.

De weg tot God loopt volgens Levinas dus via de mens. In de ethische relatie word ik mij bewust van de aanwezigheid van God. Hoe kan Levinas' visie vruchtbaar zijn voor de christelijke theologie? Kan Levinas' opvatting ons helpen in de vraag naar de verhouding tussen genade en heiliging? Hoe valt zijn visie op God te beoordelen? De tweede en laatste lezing uit de cyclus gaat in op deze en andere vragen.

Lezingen van het GWG in samenwerking met de VGSEi over Emmanuel Levinas

Lezing 1: Levinas en het westerse denken

door mw. dr. R.D.N. van Riessen

op donderdag 29 januari 1998

Lezing 2: De joodse inspiratie in het denken van Levinas

door drs. P.H. Vos

op woensdag 11 februari 1998

Aanvang: 19.30 uur

Plaats: Bodega d'n Engel, Dommelstraat 32, Eindhoven
(5 min. vanaf station Eindhoven, uitgang centrum)

Toegang: voor GWG-leden gratis, studenten fl. 2,50 en overige belangstellenden f 5,- per lezing.

Voorstudie: Een voorstudiebundel is telefonisch te bestellen bij Leon Erkelens (tel. 040-2438081).

Info GWG: Pieter Vos (tel. 038-4220193).



Ds. J. van Amstel

Over Gods leiding gesproken...

Indien er geen toeval bestaat, maar alles tot in de kleinste details leiding van God is, waarom gebeuren de dingen dan zo?

Een boek voor jongeren... en ouderen.

Ing. 112 pag., f 15,90

Oosterbaan & Le Cointre B.V.

Postbus 25, 4460 AA Goes, Telefoon 0113-215591



M

meegelezen

Gods-dienst of Gods-beoordeling?

Trouw wijdde op 24 december aandacht aan de *Bezwaren tegen de geest der eeuw* van Isaïc da Costa. Vorige week gaf ik een gedeelte door van wat de humanist Andreas Kinneging schreef. Vandaag iets van de Nederlands-Gereformeerde prof. Dr A.Th. van Deursen. Hij schrijft over de rollen die de theologie in de kerken kan spelen:

Theologie is de kerken als een kruis opgelegd. Ze is als een krachtige medicijn. We slikken haar om ziekten te bestrijden, maar verliezen we de maat, dan zal ze onze gezondheid juist schade doen. De theologische faculteiten hebben dan ook de grootste bijdrage geleverd aan de voortschrijdende ontkerkelijkheid.

De manier waarop &t gebeurt vond ik op 4 juli 1997 beschreven in *Trouw*. De theoloog C.J. den Heyer was toen in opspraak geraakt, en legde in een interview uit hoe dat was gekomen. 'Er gaapt een enorme kloof tussen een elite van theologen en de doorsnee kerkgangers. Dat de gereformeerde kerken gandedeweg afscheid genomen hebben van de traditionele kijk op de bijbel is langs de mensen heen gegaan'. Een interessant citaat! Wat is de kerk eigenlijk? De gemeenschap der heiligen, leerden we vroeger op catechisatie. Nee, zegt Den Heyer. Ze is de gemeenschap der theologen. Als & theologische elite tot nieuwe inzichten gekomen is, dan hebben & gereformeerde kerken afscheid genomen van & traditionele opvattingen. De kerk is dan het zaaiveld van de theologie, en de zaaierende theoloog is vanzelfsprekend baas

over de akker die hij bewerkt.

Onder-geschied

Die opvatting is al oud. De spanning tussen kerk en theologie ligt in de aard van de godgeleerdheid zelf. Theologie is een wetenschap, en wetenschap heeft de neiging zich te onttrekken aan autoriteit. Ze wil niets aannemen op gezag, en alle dingen zelf onderzoeken. Maar christelijke theologie moet juist haar uitgangspunt kiezen in onderwerping aan gezag. Theologie is de wetenschap die onderzoek doet naar het Woord Gods. Ze kijkt van beneden naar boven, en stelt zich ónder het voorwerp van haar studie. Dat kan ook niet anders, als theologie iets te maken heeft met M-dienst. Wie dient, maakt zich mdergeschied. Theologie die zich bevrijdt van gezag, is van godsdienst overgestapt op godsbeoordeling. Aan haar eigenlijke doel kan ze niet meer beantwoorden. Daarom moeten theologen vaak op hun plaats teruggezet worden. De kerk beschermt zich tegen zulke kwalen door middel van een confessie. Als vroeger theologen in botsing kwamen met de confessie, dan spraken we van ketterij. Dat woord is in onbruik geraakt. Het gebeurde ongeveer in dezelfde tijd, dat Isaïc da Costa zijn *Bezwaren tegen den geest der eeuw* in het licht zond. Het eerste hoofdstuk van dat boek gaat over de godsdienst. Zijn bezwaar tegen de kerk van de eeuw komt p i e s hierop neer, dat de theologie de macht heeft overgenomen. (...)

Leegloop

Waar theologie de toon aangeeft, lopen de kerken leeg. Waar 'de traditionele kijk op de bijbel' zich

heeft gehandhaafd, blijven de kerkgangers komen.

Hoe zou het ook anders kunnen? Gelovigen gaan naar de kerk om God te dienen, niet om Hem te beoordelen. Een wetenschap die godsdienst verandert in godsbeoordeling, heeft geen betekenis meer voor de gemeenschap der kerk. De theologen van de godsbeoordeling gaan te werk als waren ze een sollicitatiecommissie. Ze ontwerpen een profielschets van het Opperwezen, en kijken dan of de bijbel zo gelezen kan worden dat & kandidaat aan onze eisen voldoet. Tekens weer zetten ze m'n ideaalmodel in elkaar. Maar de benoemde kandidaat stelt elke keer opnieuw teleur. Geen wonder, want hij bestaat niet echt.

Meerderheidsdienst

Een kerk die zo'n god vereert kan evenmin bestaan. Die kerk is precies zo'n aangepast ideaalmodel. De enquête van de vorige maand bracht het nog eens aan het licht. Mensen vinden de kerk best nuttig. Ze willen graag dat die kerk uitspraken doet over de onderwerpen die ons bezig houden. Maar die boodschappen zullen niet te conservatief moeten zijn, want dan luisteren we niet.

Luisteren we wel naar uitspraken die aansluiten bij het moderne levensgevoel? Misschien; maar daar hebben we geen kerk voor nodig. Een kerk die alleen zegt wat iedereen denk, is dienaar van & publieke opinie geworden. Ze bedrijft geen godsdienst, maar meerderheidsdienst.

Da Costa had gelijk. Godsdienst bestaat alleen als zij God verheerlijkt en de mens klein maakt. Is daarin plaats voor theologie? Natuurlijk. Ons is het gebod gegeven

de Here onze God lief te hebben met heel ons hart, heel onze ziel en heel ons verstand. Dat verstand moet zich door de theologie laten helpen, als godsdienst meer is dan bevologenheid.

Maar als theologie gaat regeren, is godsdienst ten dode opgeschreven.

Matheid of vurigheid?

In *De Wekkr* van 2 januari schreef ds. J. Jonkman een uitvoerig *Kerkelijk jaaroverzicht 1997* van de Christelijke Gereformeerde Kerken. Ik laat u het begin en het eind meelesen:

Allereerst stemt het tot dankbaarheid dat de Christelijke Gereformeerde Kerken, samen met andere kerkverbanden in ons land, de vrijheid en de ruimte kregen om kerk te zijn. Van buitenaf werd ons door niemand iets in de weg gelegd om kerk te zijn en tot opbouw van de gemeente te **arbeiden**. Het is op zijn plaats dat we in alle kerken de Heere in het bijzonder danken voor dit voorrecht van vrijheid en ruimte.

Dat is in grote delen van Gods kerk op aarde anders. We moeten wel de kritische vraag stellen **wat voor de verdieping en groei van het geloofsleven vruchtbaarder is: of de voorspoed, vrijheid en ruimte of een situatie, waarin we met bedreigingen en vormen van vervolgingen te maken krijgen**. Hangt er over vele gemeenten **niet** een zekere matheid? Daarvoor hoeft een gemeente **wat** het aantal leden betreft niet klein te zijn. Er zijn kleine gemeenten, waarin **vurigheid van geest** is, gevoed door het werk van de Heilige Geest en waar het geloof door de liefde woont en werkt.

Trouw en katholiek

In onze kerken is het grote gevaar aanwezig dat we elkaar niet **meer** serieus nemen. De 'vleugels' **dreigen** steeds verder van elkaar **verwijderd te raken**. Een van de meest ernstige gevaren is dat we niet meer **onvoorwaardelijk** zouden willen buigen voor het Woord van God en de belijdenis van de kerken. Daar-

voor in de plaats komen vragen als: **Wat vind ik ervan? Wat denkt de gemeente ervan?** Af en toe komt men het **tegen** dat men bij bepaalde **controversiële** onderwerpen niet meer **wenst te** luisteren naar wat de Heere in Zijn Woord zegt. We **gedogen in onze** kerken een aantal zwakheden – bijna schreef ik zonden – waarop bijvoorbeeld de Gereformeerde Kerken (Vrijgemaakt) ons terecht aanspreken.

Alle ambtsdragers moeten zich in hun hart voornemen om trouw te zijn aan de belijdenis van de kerk. Kan men die trouw niet meer opbrengen, dan moet men daar eerlijk over **spreken** en in de kerkelijke weg de zaak aan de orde stellen. Tegelijk geldt dat het in de Christelijke Gereformeerde Kerken **moet** blijven gaan om de **katholiciteit** van de kerk. We zijn **geen splinterkerk**, **geen** groep van **min** of meer gelijkgezinden, maar **we** dienen voluit kerk te zijn en dat midden in **deze** wereld.

(...)

Kinderen van onze tijd

In Koers van 9 januari geeft de Nederlands Hervormde jeugdevangelist Gert van den Bos in een interview **een** korte terugblik op ruim twintig jaar werken voor en met jonge mensen:

Weekends

'Op 1 maart 1975 begonnen we met het jeugdevangelisatiecentrum De Windroos. We wilden jongeren toerusten om te evangeliseren en **om** getuige van Jezus Christus te zijn. Die **toerusting** vond plaats in **jongerenweekends**. In die weekends werden ze **gevormd** en was er naast aandacht **voor** het evangelisatie **ook** aandacht voor geloofsvragen. **Ook** wilden **we** de jongeren bruikbare bagage meegeven om in kerkelijke gemeenten en kerkenraden dienstbaar te zijn'.

'De **kerstconferentie** is voor jongeren een **belangrijke** plaats van ontmoeting. **Deze** gelegenheid laten we niet onbenut. We proberen hen iets van **blijvende** waarde **mee** te

geven, omdat **wij** niets liever willen dan dat zij uitgroeien tot waardevolle christenen in de moderne maatschappij'.

'Ik ben vanaf het prille **begin** betrokken bij het werk met jongeren boven de zeventien jaar. Dat betekent dus dat ik niet alleen bij de **kerstconferentie**, maar **ook** bij alle **17+-weekends** betrokken ben. Op dit moment hebben we acht windroosweekends in een seizoen en één kerstconferentie'.

Grotere verscheidenheid

'Als ik de eerste kerstconferenties vergelijk met de **kerstconferenties** van de laatste jaren, zie ik **een** wereld van verschil. Toch **loopt** daar nog steeds dezelfde rode draad doorheen. De eerste **kerstconferentie** begonnen we met dertig jongeren. Nu **melden** zich **jaarlijks** bijna duizend mensen aan, waarvan meer dan 85 procent echt op komt dagen. Dat is een belangrijk verschil met de conferenties van het **begin**'.

'Daarnaast merken we dat er nu een veel grotere verscheidenheid is aan jongeren die de conferentie bezoeken. Deze jongeren **willen we** allemaal vasthouden. Dat vraagt niet alleen om een verscheidenheid aan thema's die we aan bod willen laten komen, maar **ook** om **een** verscheidenheid **aan** werkvormen. We hadden deze conferentie bijvoorbeeld **maar** liefst 65 verschillende workshops'.

Visie

'In de loop der jaren hebben we steeds meer visie op het jongerenwerk ontwikkeld. Toen we met de **kerstconferentie** begonnen, waren er alleen maar **bijbelstudies** en lezingen. Ook **was** de conferentie korter van duur. De jongeren kwamen op maandag aan en vertrokken op woensdag. Dan zei je dinsdag al: 'morgen gaan we naar huis'.' 'Die verandering in visie is geleidelijk gekomen. **Doordat** het aantal jongeren **gestaag** groeide, volgde een verdieping en verbreding van ons inzicht. Het mooie is, dat er nu een hele **groep medewerkers is die**

vierkant achter dit werk staat. De medewerkers van nu hebben vroeger zelf veel geleerd van de kerstconferentie. Daarom willen ze nu graag dat anderen dat ook mee kunnen maken. Om die reden stoppen ze er zoveel vrije dagen en energie in'.

Jongerencultuur

'De cultuur van de jongeren is door de jaren heen sterk veranderd. De veranderingen binnen de Windroos geven aan hoe die jongerencultuur veranderd is. In 1975 begonnen we met een toerustingsweekend voor koffiebarmedewerkers. Toen kwamen er vragen boven als: 'Als je zelf al niet zeker bent van je geloof, kun je dan wel getuigen?' Daarmee hebben we een fundament gelegd voor het Windroos-werk'.

'In de loop van de jaren kwamen er ook andere jongeren naar de week-ends. Er kwamen werkende jongeren, maar ook scholieren. Bovendien kwamen de jongeren steeds meer uit allerlei subculturen'.

Een brug slaan

'Daarna volgde een periode van veranderingen in de kerkelijke cultuur. Er was veel kerkverlating en ook dat signaleerden we bij de Windroos-jongeren. We gingen ons toch afvragen of we de jongeren alleen via het Woord konden vasthouden. We ontwikkelden ons werk en we werden steeds opener, ook naar deze jongeren. We wilden een brug slaan en dat ging niet uitsluitend via de verkondiging van het Woord van God'.

We ontdekten toen bijvoorbeeld dat muziek een taal is die jongeren ontzettend aanspreekt. Youth for Christ is een organisatie die dat al eerder in de gaten had. Youth for Christ is altijd scherp geweest in het tijdig signaleren van en inspringen op dit soort ontwikkelingen. Een ander voorbeeld is dat we f jarenlang een speel-werkgroep hebben. Drama en expressie komen tijdens de kerstconferentie dan ook zeker aan bod'.

'We zijn allemaal kinderen van

onze tijd. We leven in een beeldcultuur. Televisie en film spelen een belangrijke rol. Ons netvlies vangt veel op. Velen van de jongeren zijn niet meer gewend aan lange lezingen. Daarmee spreek je hen niet meer aan. Natuurlijk wil ik niet generaliseren, want er zijn ook jongeren die wel naar toespraken gaan en die graag en geconcentreerd luisteren naar een grondige bijbelstudie. Dat zie je hier op de kerstconferentie gelukkig ook'.

'Veel jongeren zitten echter anders in elkaar. Zij werken bijvoorbeeld met hun ogen. Waar anderen werken liever met hun handen, Ook voor deze jongeren moet er een zinvolle invulling van de conferentie zijn. En wat hier geldt, geldt natuurlijk ook voor het klimaat in de kerkelijke gemeente. Daar moet ruimte en aandacht zijn voor alle jongeren. Lezingen van het GWG in samenwerking met de VGSEi over Emmanuel Levinas.

Bibliotheek Bralectah

gereformeerde bibliotheek voor mensen met een leeshandicap

...Heeft

De Reformatie ook in gesproken vorm.

Telefoon 0521 - 515946

Kostelijke klassieke kinderversjes

Gegrond op Gods Woord en Waarheid voor huis en school, tds. J.H. Maatjes 32 pagina's, geniet f 6,00.

Verkrijgbaar bij de boekhandel.

Oosterbaan & Le Cointre B.V.
Postbus 25 - 4460 AA Goes. Tel. 0113-215591

CADEAU-TIP

Een ontroerende roman van Ali C. Drost-Brouwer

Saskia van Almèhre

Wanneer vindt Saskia haar geluk?
96 pagina's ing., f 17,50

Verkrijgbaar bij de boekhandel.

Oosterbaan & Le Cointre B.V.
Postbus 25 - 4460 AA Goes. Tel. 0113-215591



BOEKEN

GIRO 39 75 627

t.n.v. Stichting
Fundament Drachten

die hebben veel christenen in Oost-Europa niet help hen!

Maak uw gift vandaag nog over

FUNDAMENT

U bent een meelevend christen.

U geeft royaal aan de kerk en het barmhartigheidswerk. Maar u wilt wel maximaal gebruik maken van de fiscale aftrekmogelijkheden.

Wilt u daar meer over weten, vraag dan vrijblijvend de informatiefolder aan van:

DE STICHTING

Meer Daad bij het Woord

Nieuwlandsweg 6, 8091 HN Wezep

of telefonisch: (038) 376 48 71